

Fondurile europene, oportunitatea dezvoltării durabile și inteligente a mediului urban

Lilian Onescu
Daniela Florescu

Abstract: *Secolul XXI, caracterizat prin ample modificări tehnologice, a determinat schimbarea balanței în favoarea mediului urban. Astăzi, aproximativ 75% din populația Europei locuiește în zonele urbane, iar începând cu 2020, se preconizează că proporția va fi de 80%. Drept urmare, dezvoltarea orașelor pe orizontală, dar mai ales pe verticală, devine o problemă acută, regăsită tot mai des pe prima pagină a agendei politice, întrucât această extindere va conduce la reconturarea peisajelor și la creșterea presiunii asupra ecosistemelor zonelor limitrofe în următoarele decenii, ceea ce în final se va reflecta într-o calitate scăzută a vieții. Prezenta lucrare își propune să evidențieze oportunitățile create de Uniunea Europeană prin intermediul instrumentelor structurale în favoarea unei dezvoltări durabile și inteligente a sistemelor urbane.*

Cuvinte-cheie: cercetare, dezvoltare durabilă, inovare, instrumente structurale, programe operaționale.

Deși orașele sunt recunoscute drept motoarele progresului socioeconomic, care stau la baza inovațiilor noastre culturale, educaționale, intelectuale și tehnologice, totuși consumul crescut de resurse, cantitățile tot mai mari de ape uzate și de emanații de gaze cu efect de seră, alături de poluarea fonică, deseori depășind limitele legale sau limitele de siguranță umană recomandate (într-un studiu al Organizației Mondiale a Sănătății realizat în 2010, se arăta că anual, ca urmare a poluării aerului, se înregistrează 100.000 decese)¹, constituie un iminent obstacol în calea unei dezvoltări durabile a mediului urban.

Tot în acest sens, într-un raport al Agenției Europene de Mediu **privind extinderea urbană**², se arăta că mai mult de un sfert din teritoriul Uniunii Europene a fost afectat în mod direct de utilizarea terenurilor urbane, mai exact între 1990 și 2000 o suprafață de cinci ori mai mare decât cea a Londrei Mari (Greater London) a fost dedicată extinderii urbane. Extinderea a avut loc pe foste terenuri agricole, prin scoaterea acestora din circuitul agricol în vederea creării infrastructurii necesare, a gospodăriilor de apă, a depozitării deșeurilor sau evacuării de ape menajere; ceea ce a condus la diminuarea producției alimentare și a diversității biologice, precum și la distrugerea ecosistemelor create împotriva inundațiilor.

Pentru perioada de programare 2014-2020, Uniunea Europeană are în vedere anihilarea tuturor acestor efecte negative astfel încât, prin intermediul unei abordări integrate, succesul în materie de dezvoltare urbană, cu toate provocările inerente cu care se confruntă în prezent orașele europene, să poată fi atins.

1. Dezvoltarea integrată a orașelor europene în perioada de programare 2014-2020

Una dintre prioritățile politicii de dezvoltare urbană durabilă a Uniunii Europene pentru perioada următoare de programare o constituie sprijinirea orașelor mari întrucât acestea reprezintă pe de o parte centre de polarizare pentru orașele și comunele învecinate; iar pe de altă parte, prin statutul lor de nuclee ale economiei inteligente (prin valorificarea inovației și a cercetării aplicate), o legătură permanentă cu mediul academico-științific din celelalte universități europene.

În ultima perioadă, în România, dacă orașele cu nivel ridicat de dezvoltare reprezintă într-adevăr poli de atracție pentru orașele și comunele din vecinătate, având o influență directă în dezvoltarea economică și socială a zonei, orașele mici și mijlocii se confruntă cu dificultăți în procesul de dezvoltare durabilă, datorită în special procesului de restructurare economică după 1989, care a afectat în special orașele monoindustriale.

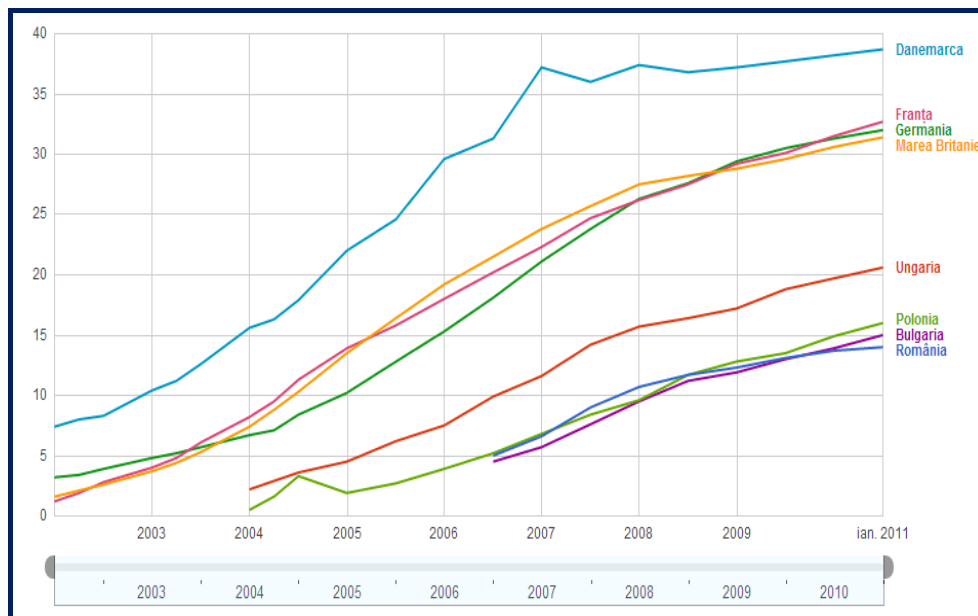
¹ The World Health Organization report – World Health Statistics 2010: http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS10_Full.pdf

² EEA Report Urban sprawl in Europe, No. 10/2006: http://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2006_10

Drept urmare, procesul de coeziune teritorială în perioada de programare 2014-2020 se va axa pe regenerarea urbană a orașelor mici și mijlocii, cu precădere a celor monoindustriale, pe susținerea zonelor și a cartierelor mai sărace, prin creșteri inclusive, pe promovarea orașelor verzi, susținerea transportului urban sustenabil, dezvoltarea iluminatului public, eficiența energetică a clădirilor și amenajarea spațiilor pentru agrement. Toate acestea având la bază o dezvoltare inteligentă a economiei, prin stimularea inovației și a cercetării aplicate în special în orașele mari și a centrelor universitare.

Între obiectivele specifice vizate de politica de coeziune a Uniunii Europene, coroborate cu strategiile de dezvoltare durabilă și inteligentă ale mediului urban vizate de autoritățile din România, regăsim:

- promovarea dezvoltării orașelor mari ca poli de atracție pentru zonele învecinate și motoare ale creșterii economice inteligente;
- susținerea dezvoltării policentrice și echilibrate a teritoriului în vederea realizării coeziunii teritoriale și implicit a competitivității teritoriale;
- reconfigurarea orașelor mici și mijlocii, cu precădere a celor monoindustriale, prin dezvoltarea de soluții de dezvoltare urbană integrată și incluziune socială;
- promovarea orașelor verzi, a transportului urban sustenabil și a eficienței energetice a clădirilor și iluminatului public;
- reabilitarea și modernizarea rețelei de drumuri rutiere în vederea asigurării unui transport cât mai eficient;
- modernizarea sau construirea, acolo unde este cazul, a centurilor ocolitoare în vecinătatea orașelor, în vederea fluidizării transportului rutier;
- extinderea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare în perspectiva dezvoltării durabile și administrării cât mai eficiente a teritoriului;
- dezvoltarea infrastructurii de comunicații, în special pentru accesul populației la conexiuni în bandă largă, în vederea eficientizării transferului de date și informații și implicit facilitarea accesului la serviciile de e-Learning, e-Educație, e-guvernare, e-Mediu, e-Sănătate. Rapoartele arată că România ocupă ultimul loc în Uniunea Europeană în ceea ce privește rata de pătrundere a conexiunilor de mare viteză (figura 1);
- dezvoltarea infrastructurii de sănătate. Pentru cele mai multe unități sanitare sunt necesare lucrări de reabilitare a clădirilor, precum și lucrări de înnoire a echipamentelor existente și de achiziționare de noi echipamente medicale performante și utile derulării activităților specifice;
- continuarea demersurilor privind dezvoltarea infrastructurii sociale. Cu toate că acest sector a cunoscut o dezvoltare relativ ridicată în perioada de programare 2007-2013, încă sunt necesare alocări financiare pentru extinderea, reabilitarea, amenajarea, modernizarea și echiparea infrastructurii de servicii sociale;

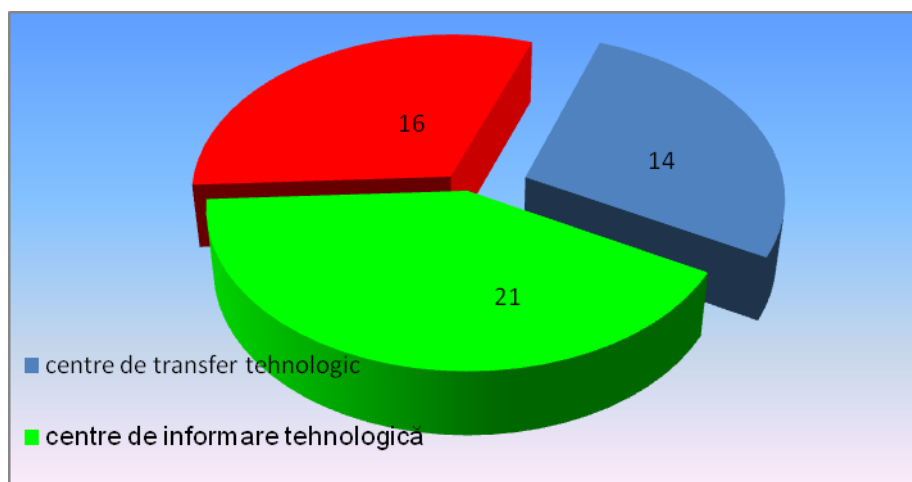

Sursa: Prelucrare proprie pe baza datelor furnizate de Eurostat.
http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/ict/competitiveness/index_en.htm

Figura 1. Evoluția ratei de pătrundere a conexiunilor de bandă largă în țările membre ale Uniunii Europene, în perioada 2002-2011

- modernizarea și dezvoltarea infrastructurii de învățământ, în special a componentei cercetare-dezvoltare-inovare, prin reabilitarea, amenajarea, extinderea și modernizarea acesteia;
- implementarea unei infrastructuri adecvate de transfer tehnologic între mediul de cercetare și mediul de afaceri și susținerea procesului de dezvoltare a inovării. Întrucât dezvoltarea sectorului cercetare-dezvoltare-inovare reprezintă unul dintre factorii care pot potența competitivitatea, se impune întărirea legăturii dintre mediul de cercetare și cel de afaceri în perspectiva dezvoltării economiei bazate pe cunoaștere, în prezent aceasta fiind aproape inexistentă. Rețeaua de inovare și transfer tehnologic (ReNITT) numără numai 51 de entități, dintre care 45 sunt acreditate, la care se adaugă patru parcuri științifice și tehnologice autorizate, situate în toate regiunile de dezvoltare, în centre care dispun de capacitate de cercetare și de absorbție a rezultatelor; (figura 2)

Uniunea Europeană militează pentru ideea potrivit căreia statele membre trebuie să identifice specializările cognitive cele mai adecvate pentru potențialul lor de inovare, în baza atuurilor și capacităților lor. Totodată, principalul obiectiv al investițiilor va reflecta nivelul de dezvoltare, dacă regiunile cele mai dezvoltate pe plan tehnologic se vor concentra pe menținerea acestui avans, în timp ce regiunile periferice vor încerca să recupereze decalajul și să se angajeze pe calea excelenței.

Sursa: Prelucrare proprie pe baza datelor furnizate de Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică: <http://www.ancs.gov.ro/>.

Figura 2. Rețeaua de inovare și transfer tehnologic (ReNITT)

Pentru perioada 2014-2020, nu se mai aplică o strategie de sus în jos, ci se pune accent pe procesul de descoperire antreprenorială, care implică întreprinderile-cheie, centrele de cercetare și universitățile într-un proces de colaborare pentru a identifica cele mai promițătoare zone de specializare dintr-un stat membru sau dintr-o regiune, precum și dezavantajele care împiedică inovarea în acele teritorii.

2. Surse de finanțare nerambursabilă pentru o dezvoltare inteligentă a orașelor în perioada 2014-2020

În vederea atingerii tuturor acestor obiective, Uniunea Europeană a creat instrumente structurale menite să vină în sprijinul centrelor urbane, investițiile teritoriale integrate (ITI) reprezentând noul mod de punere în aplicare, ce oferă un pachet de finanțare provenind de la mai multe axe prioritare ale unuia sau ale mai multor programe de intervenții multidimensionale și intersectoriale. ITI este

instrumentul ideal pentru susținerea acțiunilor integrate în zonele urbane, întrucât acesta oferă posibilitatea combinării finanțării în funcție de diferite obiective tematice, inclusiv combinarea finanțării provenind de la acele axe prioritare și programe operaționale sprijinite din FEDR, FSE și fondul de coeziune³.

Orice zonă geografică care are caracteristici teritoriale specifice poate face obiectul unui instrument ITI, de la anumite cartiere urbane cu multiple condiții defavorabile, până la nivel urban, metropolitan, urban-rural, subregional sau interregional. De asemenea, un instrument ITI poate determina realizarea de acțiuni integrate în unități geografice independente, având caracteristici similare în cadrul unei regiuni (de exemplu, o rețea de orașe de dimensiuni mici sau medii).

Pentru perioada 2014-2020, Uniunea Europeană consideră a fi oportună coordonarea investițiilor în jurul unor zone de dezvoltare identificate la nivel regional cum ar fi diferitele categorii de „poli” sau centre urbane finanțate prin actualul Program Operațional Regional, orașele monoindustriale sau zonele periferice:

- *dezvoltare urbană durabilă* – un procent de minimum 5% din resursele FEDR alocate se va concentra pe dezvoltarea de strategii care să răspundă provocărilor economice, de mediu, de context și sociale, axate pe anumite orașe și localități și puse în aplicare prin intermediul instrumentului de investiții teritoriale integrate (ITI);
- *investiții teritoriale integrate (integrated territorial investments)* – care să utilizeze resursele alocate pentru mai multe axe prioritare ale programelor operaționale în vederea dezvoltării urbane durabile și dezvoltarea de strategii integrate care să aibă ca obiectiv alte zone definite;
- *dezvoltare locală* plasată sub responsabilitatea comunității, abordare de jos în sus în zone geografice limitate, cu grupuri locale de acțiune similare inițiativelor leader/urban.

Pe lângă acestea, în scopul încurajării soluțiilor noi și inovatoare în materie de dezvoltare urbană durabilă, FEDR poate sprijini, la inițiativa Comisiei, acțiuni inovatoare în limita unui plafon de 0,2% din contribuția totală a FEDR. Acțiunile inovatoare în mediul urban vor consta în proiecte urbane pilot, proiecte demonstrative și studii aferente de interes european.

Aceste orientări strategice sunt însoțite de obligația României de a investi în cercetare 2% din PIB, 1% din surse publice și 1% din sectorul privat.

³ Articolul 99 din propunerea de regulament de stabilire a unor dispoziții comune privind fondurile CSC 2014-2020.

3. Stadiul implementării proiectelor cu finanțare nerambursabilă destinate dezvoltării sustenabile a orașelor în perioada de programare 2007-2013

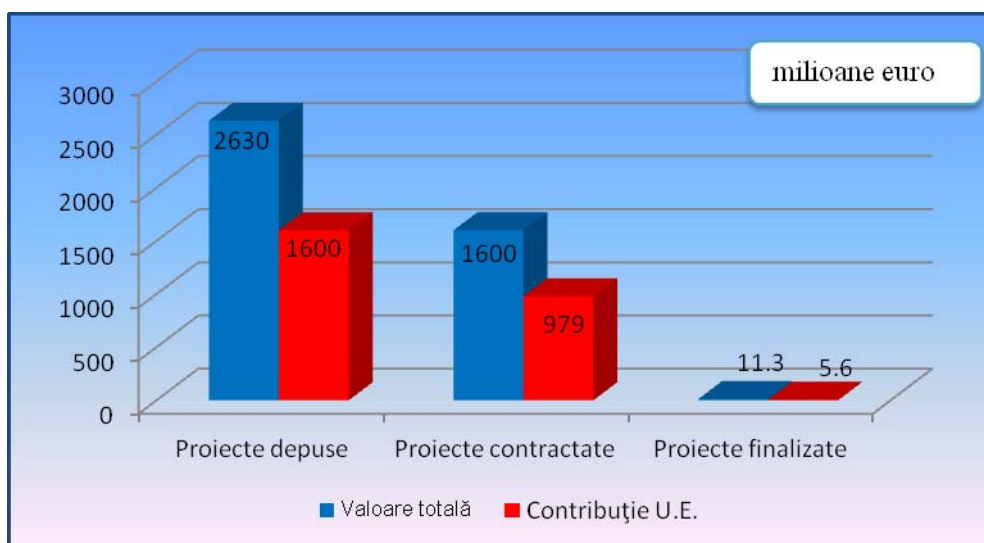
Pentru perioada de programare 2007-2013 Uniunea Europeană, prin politica de coeziune, a pus la dispoziția autorităților publice locale, agenților economici, ONG-urilor, instituțiilor de învățământ și centrelor de cercetare o serie de instrumente structurale în vederea atingerii obiectivelor sale.

Drept urmare, proiectele de investiții destinate dezvoltării orașelor, demarate și implementate în actuala perioadă de programare, care au vizat o creștere armonioasă a laturilor economice, sociale și de mediu, au beneficiat de finanțare nerambursabilă în cadrul mai multor programe operaționale. Între acestea ponderea cea mai mare au avut-o:

a) Programul Operațional Regional

Domeniul major de intervenție 1.1: Planuri integrate de dezvoltare urbană

- proiecte depuse – 635, cu un grad de depunere de 143%;
- proiecte contractate – 415, cu un grad de contractare de 88%;
- proiecte finalizate – 17, ceea ce reprezintă 0,5% din alocarea FEDR.

Sursa: Prelucrare proprie pe baza datelor furnizate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice.

Figura 3. Stadiul implementării proiectelor în cadrul Domeniului major de intervenție 1.1: Planuri integrate de dezvoltare urbană

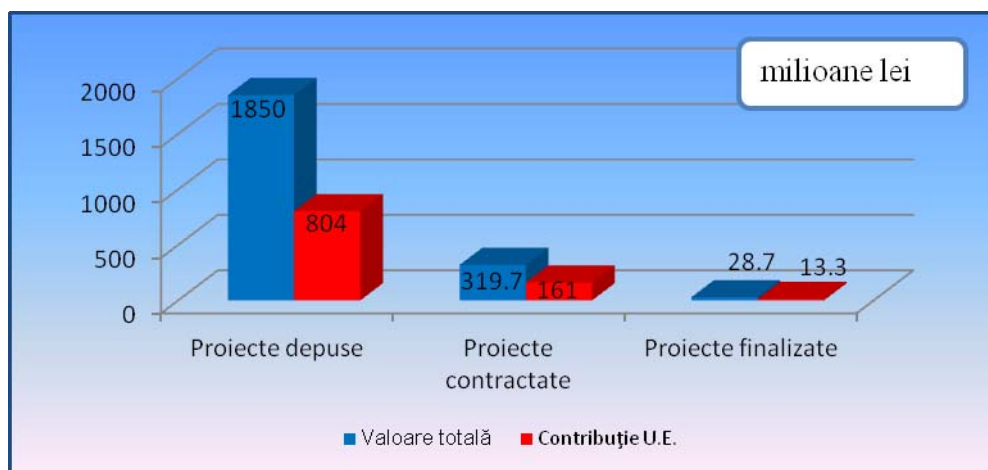
Prin finalizarea celor 17 proiecte, s-au obținut următoarele rezultate:

- achiziționarea și montarea a 12 sisteme de monitorizare video a zonelor cu infraționalitate ridicată în orașele: Roman, Botoșani, Huși, Suceava, Filiași, Râmnicu Vâlcea, Băilești, Sânnicolau Mare, Lipova, Petroșani, Petrila și Hunedoara;
- trei parcuri și zone de agrement reamenajate/reabilitate în municipiile Slatina, Arad și Timișoara;
- reabilitarea sistemului de iluminat public în municipiul Suceava;
- reabilitarea unui cămin pentru persoane vârstnice în municipiul Alba Iulia;
- peste 700.000 de beneficiari ai implementării celor 17 proiecte mai sus menționate.

Axa prioritară 4: Sprijinirea dezvoltării mediului de afaceri regional și local

Domeniul major de intervenție 4.1: Dezvoltarea durabilă a structurilor de sprijinire a afacerilor de importanță regională și locală

- *proiecte depuse* – 279 cu un grad de depunere de 326%;
- *proiecte contractate* – 68, cu un grad de contractare de 65%;
- *proiecte finalizate* – 8, ceea ce reprezintă 5,4% din alocarea FEDR.

Sursa: Prelucrare proprie pe baza datelor furnizate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice.

Figura 4. Stadiul implementării proiectelor în cadrul Domeniului major de intervenție 4.1: Dezvoltarea durabilă a structurilor de sprijinire a afacerilor

Prin finalizarea celor opt proiecte s-au obținut următoarele rezultate:

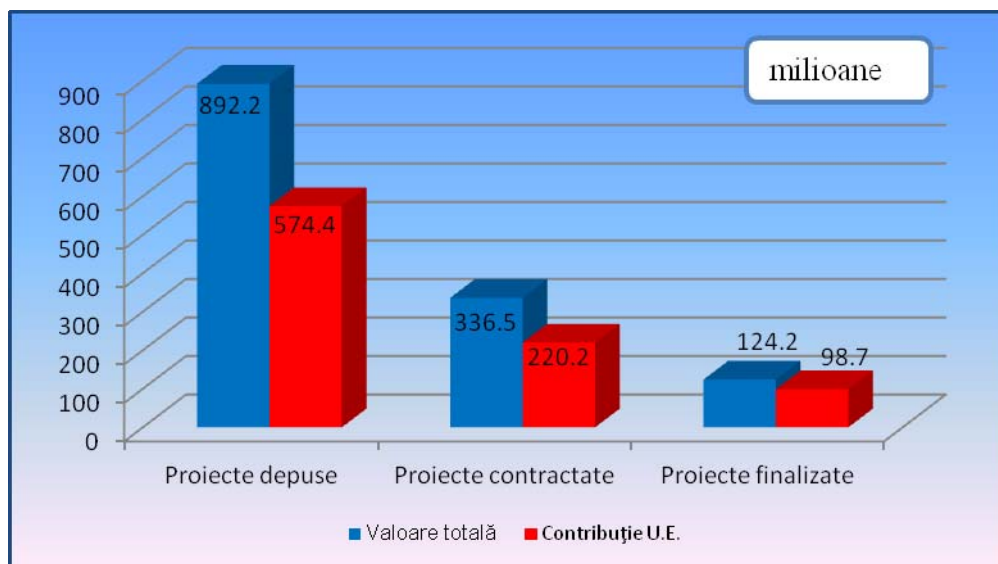
- opt structuri de sprijinire a afacerilor realizate/extinse;
- 386 de locuri de muncă create în structurile de sprijinire a afacerilor, dintre care aproximativ 44% pentru femei și 56% pentru bărbați.

Domeniul major de intervenție 4.2: Reabilitarea siturilor industriale poluate și neutilizate și pregătirea pentru noi activități

- *proiecte depuse* – 9, în valoare totală de 70,9 milioane euro, din care contribuția comunitară solicitată era de 36,3 milioane euro (grad de depunere de 133%);
- *proiecte contractate* – 6, în valoare totală de 60,4 milioane euro, din care contribuția comunitară a fost de 31,0 milioane euro (grad de contractare de 114%).

Domeniul major de intervenție 4.3: Sprijinirea dezvoltării microîntreprinderilor

- *proiecte depuse* – 4.451, cu un grad de depunere de 251%;
- *proiecte contractate* – 1.674, cu un grad de contractare de 96%;
- *proiecte finalizate* – 865, ceea ce reprezintă 43,2% din alocarea FEDR.

Sursa: Prelucrare proprie pe baza datelor furnizate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice.

Figura 5. Stadiul implementării proiectelor în cadrul Domeniului major de intervenție 4.3: Sprijinirea dezvoltării microîntreprinderilor

Prin finalizarea celor de 865 proiecte s-au obținut următoarele rezultate:

- sprijinirea financiară a 865 de microîntreprinderi;
- 3.855 locuri de muncă create în microîntreprinderile sprijinite financiar, dintre care aproximativ 40% pentru femei și 60% pentru bărbați.

Analizate prin prisma structurii agenților economici, cele mai multe proiecte finalizate aparțin domeniilor: *industria prelucrătoare, sănătate și asistență socială și construcții*, care împreună concentrează 65% din numărul de proiecte finalizate, 67% din numărul total de locuri de muncă create și 71% din contribuția comunitară plătită.

Raportând valoarea fondurilor comunitare plătite pentru toate cele 865 de proiecte finalizate la numărul total de locuri de muncă create prin acestea, se obține o *valoare medie de 25.600 de euro fonduri comunitare pentru un loc de muncă creat*, cu un ecart de variație la nivel regional cuprins între 20-30.000 euro.

b) Programului Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice

În prezent, din totalul fondurilor structurale alocate României, 13,7% sunt destinate cercetării, inovării și spiritului antreprenorial, comparativ cu o pondere globală de 25% la nivelul UE. O mare parte a fondurilor structurale pentru domeniul cercetare-dezvoltare-inovare au fost concentrate pe programe pentru dezvoltarea infrastructurii și resurselor umane, iar ca realizări semnificative sunt de menționat:

- sistemul integrat pentru implementarea serviciilor GEANT în rețeaua RoEduNet;
- sistemul GRID pentru cercetarea din fizică și domenii conexe;
- accesul electronic la literatura științifică de cercetare, timp de trei ani, la publicații și baze de date științifice din lume.

Pentru dezvoltarea capacității de cercetare a întreprinderilor, în vederea creșterii nivelului de inovare și a competitivității pe piață, precum și crearea de noi locuri de muncă în activitatea de cercetare-dezvoltare, au fost făcute investiții precum cele de la:

- Măgurele – instalație pentru fizica radiației UV-VIS-IR-X (Optoelectronica 2001 SA);
- Otopeni – Centrul est-european de cercetare aplicativă integrată (MB Telecom);
- Sibiu – Centrul de cercetare-dezvoltare „Polipharma Industries”.

De asemenea, prin intermediul Programului Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice – Axa 2 – **Cercetare, dezvoltare tehnologică și inovare pentru competitivitate**, au primit sprijin peste

600 de operatori economici implicați în programe și proiecte realizate în parteneriat cu universități și institute de cercetare.

Exemplele pot continua cu cele accesate în cadrul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane, în cadrul căruia au fost implementate proiecte pentru formare profesională continuă sau incluziune socială; sau în cadrul Programului Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative, în cadrul căruia s-au finanțat investiții având drept scop dezvoltarea capacității instituționale și a eficienței administrațiilor publice, la nivel național, regional sau local, în vederea îmbunătățirii calității și eficienței furnizării serviciilor publice și a unei dezvoltări sustenabile a sistemului urban.

Concluzii

Diversele dimensiuni ale vieții urbane – economică, socială, culturală și de mediu – sunt strâns legate între ele, iar succesul în materie de dezvoltare urbană poate fi atins numai prin intermediul unei abordări integrate. Trebuie combinate măsuri privind renovarea fizică a zonelor urbane, cu măsuri care promovează educația, dezvoltarea economică, incluziunea socială și protecția mediului. În plus, dezvoltarea unor parteneriate puternice între cetățenii de la nivel local, societatea civilă, economia locală și diversele niveluri de guvernare reprezintă o cerință obligatorie.

Un accent crescut va trebui pus pe dezvoltarea „orașelor verzi”, prin amenajarea de spații verzi, dezvoltarea iluminatului public din surse regenerabile de energie, modernizarea transportului urban pe baza folosirii biocarburanților cu emisii reduse de gaze cu efect de seră etc. De asemenea, pentru perioada de programare următoare se va acorda o atenție sporită eficienței energetice a clădirilor, în actuala perioadă proiectele de acest tip fiind în stadiul de pilot.

Nu în ultimul rând, obiectivul 2% PIB investiții în sectorul cercetare-dezvoltare, pentru anul 2020, este foarte ambițios și va fi dificil de atins, având în vedere atât angajamentul bugetar actual, cât și nivelul scăzut al finanțării cercetării de către mediul privat. Acest obiectiv ar putea fi atins numai în cazul unui context de consolidare fiscală inteligentă și al prioritizării științei și tehnologiei ca pondere în bugetul general consolidat.

Bibliografie

Florescu Daniela, *Analysis of public investments made in innovation research and development in Romania, Sibiu*, Editura Universității Lucian Blaga, 2013), 731-737

Onescu Lilian, *Fondurile europene – un plus de valoare adus culturii românești*, București, Institutul Național de Cultură, 2013

Onescu Lilian și Florescu Daniela, *Finanțarea proiectelor europene*, București, Editura Economică, 2013

<http://www.ancs.ro>

<http://amposcce.minind.ro/>

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/regional-innovation/index_en.htm

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources.htm

<http://www.insse.ro>

<http://www.oecd.org/statistics/>

<http://uefiscdi.gov.ro>